ความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย (โรคคอบวม) ของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ของประเทศไทย

ชนินทร์ น่าชม[1] หฤทัย รุ่งเรือง[2]

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย (โรคคอบวม) ของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2) เปรียบเทียบความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรค จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติ และวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรค การศึกษาเลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 420 ราย จากเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 12 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น นครพนม บึงกาฬ มหาสารคาม มุกดาหาร ร้อยเอ็ด เลย สกลนคร หนองคาย หนองบัวลำภูและอุดรธานี โดยการสุ่มตัวอย่างอย่างมีระบบ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างเดือนสิงหาคม - ตุลาคม 2560 สถิติที่ใช้ได้แก่ค่าสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงวิเคราะห์ ประกอบด้วยการทดสอบที การวิเคราะห์ความแปรปรวน การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มด้วยวิธีดันแคน และการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้วยวิธีแบบสเปียร์แมนและวิธีแบบเพียร์สัน

ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีความรู้เรื่องโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมียในระดับปานกลาง มีทัศนคติในการป้องกันและควบคุมโรคเชิงบวก และมีวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคในระดับดี การศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศของเกษตรกร อายุของเกษตรกร จำนวนกระบือที่เลี้ยง ประวัติการเกิดโรคในกระบือ การได้รับข่าวสาร และการฉีดวัคซีนป้องกันโรคแก่กระบือ พบว่าเกษตรกรมีความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และผลการศึกษาพบว่าความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมียมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีความสัมพันธ์กันทางบวก ในระดับปานกลาง

คำสำคัญ : ความรู้ ทัศนคติ วิธีปฏิบัติ โรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย โรคคอบวม

เลขทะเบียนวิชาการ : 61(2)-0116(4)-015

[1]สำนักงานปศุสัตว์เขต 4 เลขที่ 3 หมู่ 15 ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40260

[2]สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดนครพนม ถนนกลางเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม 48000

Knowledge, Attitude, Prevention and Control Practices of Haemorrhagic Septiceamia of Buffalo Farmers in the Upper Northeastern Thailand

Chanin nachom[1] Haruethai Rungrueang[2]

ABSTRACT

The objectives of this research were to 1) Study the knowledge, attitude and practice in prevention and control of Haemorrhagic Septicemia of buffalo farmers in the Upper Northeastern 2) Compare the knowledge, attitude and practice in disease prevention and control based on individual factors, and 3) Study the relationship between knowledge attitude and practice scores in disease prevention and control. The sample of 420 buffalo farmers in the Upper Northeastern of the 12 provinces of Kalasin, Khon Kaen, Nakorn Panom, Bueng Kan, Maha Sarakham, Mukdahan, Roi Et, Loei, Sakon Nakhon, Nong Khai, Nong Bua Lam Phu and Udon Thani were selected by systematic random. The questionnaire was used to collect data from August to October, 2017. The data were described using frequencies, percentages, means, and standard deviations, and analyzed by Independent samples t-test, ANOVA, Duncan Multiple Comparison test, Spearman's Rank correlation coefficient and Pearson correlation coefficient analysis.

The research found that the knowledge of buffalo farmers in the Upper Northeastern Thailand was at medium level while the attitude level was moderate, and the practice was good for Haemorrhagic Septicemia prevention and control. Significant factors affecting the knowledge, attitude and practice of prevention and control included gender and age of the owner, number of buffalo raised, history of the disease on farm, ability to receive news and vaccination for the disease in the previous year. Moreover, the knowledge, attitude and practice in prevention and control of Haemorrhagic Septicemia of buffalo farmers exhibited a moderate correlation in the same direction at 0.05 level of significance.

Keywords: Knowledge, Attitude, Practice, Haemorrhagic Septicemia

Registered No. : 61(2)-0116(4)-015

[1]Office of Regional Livestock 4, 3 Moo 15, Thapra, Mueang, Khon Kaen 40260

[2]Nakorn Panom Livestock Office, Muang, Nakhon Phanom 48000

คำนำ

โรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย (Haemorrhagic Septicaemia) หรือที่เรียกตามอาการว่าโรคคอบวม เป็นโรคระบาดรุนแรงของกระบือ เกิดจากเชื้อ *Pasteurella multocida* ในประเทศไทยพบเฉพาะสายพันธุ์ B:2 และ B:2,5 (Worarach et al., 2014) ลักษณะสำคัญของโรคคือ สัตว์ป่วยมีไข้สูง หายใจหอบลึกมีเสียงดัง คอหรือหน้าบวมแข็ง มีอัตราการป่วยและอัตราการตายสูง ส่วนใหญ่สัตว์จะตายอย่างรวดเร็วภายใน 1-2 วัน โรคนี้ติดต่อจากการสัมผัสโดยตรงกับสัตว์ป่วยหรือสัตว์ที่เป็นพาหะของโรคโดยการกินหรือหายใจเอาเชื้อโรคที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมเข้าสู่ร่างกาย ซึ่งจะพบโคกระบือเป็นพาหะนำโรคมากกว่าร้อยละ 5 ของโคกระบือในพื้นที่ที่เคยเกิดโรค เมื่อสัตว์มีความต้านทานลดลงด้วยสาเหตุต่างๆ เช่น ความเครียด ขาดอาหาร การเปลี่ยนแปลงของอากาศอย่างกะทันหัน เชื้อโรคซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณ nasopharynx จะเพิ่มจำนวนมีความรุนแรงและถูกขับออกมากับสารคัดหลั่ง แพร่กระจายสู่สิ่งแวดล้อมทำให้เกิดการแพร่ระบาดของโรคขึ้น (OIE, 2013) ในปี พ.ศ. 2559 ประเทศไทยมีเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือจำนวน 175,192 ครัวเรือน มีกระบือ 848,195 ตัว โดยพื้นที่ปศุสัตว์เขต 4 ประกอบด้วย 12 จังหวัดมีเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือหนาแน่นเป็นอันดับ 2 ของประเทศ มีเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ 63,680 ครัวเรือน และมีกระบือ 267,808 ตัว (กรมปศุสัตว์, 2559ก.) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 – 2559 มีการระบาดของโรคคอบวมในประเทศไทย 55 ครั้ง พบในกระบือถึง 47 ครั้ง โดยการระบาดในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 4 ปี พ.ศ. 2557 เกิดโรค 14 ครั้ง ปี พ.ศ. 2558 เกิดโรค 2 ครั้ง (กรมปศุสัตว์, 2559ข.) สร้างความสูญเสียแก่เกษตรกรเป็นอย่างมากโดยเฉพาะเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ ซึ่งปัจจุบันพบว่ากระบือมีจำนวนลดลง หากเกิดการระบาดของโรคจะยิ่งส่งผลกระทบทั้งด้านปริมาณการเลี้ยงและด้านเศรษฐกิจ นอกจากนี้การรักษาสัตว์ป่วยพบว่าปัจจุบันเชื้อก่อโรคดื้อยาปฏิชีวนะทำให้การรักษามักไม่ได้ผล (พัชรี ทองคำคูณ และคณะ, 2558) ดังนั้นเมื่อเกิดโรคจึงสร้างความสูญเสียแก่เกษตรกรเป็นอย่างมาก ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบและประเมินถึงสถานะทางระดับความรู้ ทัศนคติ และวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมียที่มีอยู่ของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่จะส่งผลให้เกษตรกรมีแนวโน้มปรับเปลี่ยนทัศนคติที่ดี โดยทำการศึกษาเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 12 จังหวัด ได้แก่ จังหวัด กาฬสินธุ์ ขอนแก่น นครพนม บึงกาฬ มหาสารคาม มุกดาหาร ร้อยเอ็ด เลย สกลนคร หนองคาย หนองบัวลำภู และอุดรธานี เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแผนงานให้เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องใช้ปรับปรุงและปรับกลยุทธ์ในการสร้างทัศนคติที่ดี ให้ความรู้และวิธีปฏิบัติการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมียแก่เกษตรกรในพื้นที่ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับความรู้และทัศนคติของเกษตรกร ส่งผลให้เกษตรกรมีทัศนคติที่ดี มีความรู้และวิธีวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมียที่ถูกต้อง ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานราชการในการป้องกันการเกิดโรคโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมียได้อย่างมีประสิทธิผล ในกรณีที่เกิดโรคจะสามารถควบคุมโรคไม่ให้แพร่กระจาย ลดความสูญเสียทางเศรษฐกิจได้ต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการศึกษา

ใช้วิธีการศึกษาทางสังคมศาสตร์ ใช้ค่าสถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมียของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบภาคตัดขวาง (cross-sectional study) ในช่วงระหว่างเดือนสิงหาคม – ตุลาคม 2560

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ทำการศึกษาครั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 12 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น นครพนม บึงกาฬ มหาสารคาม มุกดาหาร ร้อยเอ็ด เลย สกลนคร หนองคาย หนองบัวลำภู และอุดรธานี จำนวน 63,680 ครัวเรือน (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมปศุสัตว์, 2559ก) จำนวนกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ 420 ครัวเรือน ได้จากการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามวิธีของ Taro Yamane โดยกำหนดค่าความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 ค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างเท่ากับร้อยละ 5 และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างมีระบบ (Systematic Random Sampling)

$n = N/(1+Ne^2)$

n = ขนาดตัวอย่าง

N = ขนาดประชากร (จำนวนประชากรทั้งหมด)

e = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การสอบถามด้วยวิธีสัมภาษณ์ โดยแบบสอบถามแบ่งหัวข้อออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของประชากร ได้แก่ ที่อยู่ จำนวนสัตว์ ปีที่เริ่มเลี้ยง วิธีการเลี้ยง วัตถุประสงค์ในการเลี้ยง ประวัติสัตว์ป่วยด้วยโรคคอบวม การได้รับข้อมูลข่าวสาร และการได้รับวัคซีนโรคคอบวมในรอบปีที่ผ่านมา

ส่วนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับโรคและการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย เป็นคำถามทดสอบความรู้โดยเนื้อหาของคำถามเป็นการประเมินความรู้เกี่ยวกับโรคและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย มีจำนวน 10 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบให้เลือกตอบ 3 ตัวเลือก (ใช่ ไม่ใช่ ไม่แน่ใจ) ตอบถูกได้ 1 คะแนน ตอบผิดหรือไม่แน่ใจได้ 0 คะแนนคะแนนรวม 10 คะแนน และจัดกลุ่มความรู้เกี่ยวกับโรคและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย เป็น 3 กลุ่มเท่าๆกัน โดยใช้คะแนน ดังนี้

ความรู้ระดับดี	มีคะแนน 8-10 (ร้อยละ 66.8 – 100)
ความรู้ระดับปานกลาง	มีคะแนน 4-7 (ร้อยละ 33.4 – 66.7)
ความรู้ระดับต่ำ	มีคะแนน 0-3 (ร้อยละ 0 – 33.3)

ส่วนที่ 3 ทัศนคติเกี่ยวกับโรค การป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย เป็นคำถามลักษณะแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ กำหนดตัวเลือกเป็นระดับความคิดเห็น

ประกอบด้วย เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยกำหนดค่าคะแนน 5 4 3 2 1 ตามลำดับ คะแนนรวม 30 คะแนน และจัดกลุ่มทัศนคติเกี่ยวกับโรคและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย เป็น 3 กลุ่ม โดยใช้คะแนน ดังนี้

ทัศนคติบวก มีคะแนน 21-30 (ร้อยละ 66.8 – 100)

ทัศนคติระดับเป็นกลาง มีคะแนน 11-20 (ร้อยละ 33.4 – 66.7)

ทัศนคติลบ มีคะแนน 0-10 (ร้อยละ 0 – 33.3)

ส่วนที่ 4 วิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย เป็นคำถามลักษณะแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ กำหนดตัวเลือกเป็นระดับพฤติกรรม มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยกำหนดค่าคะแนน 5 4 3 2 1 ตามลำดับ คะแนนรวม 25 คะแนนและจัดกลุ่มวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมียเป็น 3 กลุ่ม โดยใช้คะแนน ดังนี้

วิธีการปฏิบัติอยู่ในระดับดี มีคะแนน 17-25 (ร้อยละ 66.8 – 100)

วิธีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนน 9-16 (ร้อยละ 33.4 – 66.7)

วิธีการปฏิบัติอยู่ในระดับไม่น่าพอใจ มีคะแนน 0-8 (ร้อยละ 0 – 33.3)

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย มีลักษณะคำถามแบบปลายเปิด

ใช้ค่าสถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป ปัจจัยส่วนบุคคล ระดับความรู้ ทัศนคติ และวิธีปฏิบัติ โดยเปรียบเทียบระดับความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลด้วยวิธี Independent samples t-test, univariate ANOVA, Duncan Multiple Comparison test วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติ และวิธีปฏิบัติกับปัจจัยส่วนบุคคลด้วยวิธี Spearman’s Rank Correlation Coefficient Analysis และหาความสัมพันธ์ระหว่างค่าคะแนนต่างๆ ด้วยวิธี Pearson correlation coefficient โดยใช้โปรแกรม SPSS version 17.0

ผลการศึกษาและวิจารณ์

การศึกษาความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย (โรคคอบวม) ของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทยในครั้งนี้ ทำการศึกษาในเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือจำนวน 420 ราย โดยเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย (mean±SD) เท่ากับ 54.89±9.25 ปี เลี้ยงกระบือจำนวนเฉลี่ย 6.33±7.34 ตัว มีประสบการณ์ในการเลี้ยงกระบือ 16.40±12.12 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงปล่อยในพื้นที่ของตนเอง 235 ราย คิดเป็นร้อยละ 55.95 วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงส่วนใหญ่เลี้ยงเป็นอาชีพเสริม 236 รายคิดเป็นร้อยละ 56.19 กระบือของเกษตรกรมีประวัติเกิดโรคคอบวมในช่วงปี พ.ศ. 2557 – 2559 จำนวน 13 รายคิดเป็นร้อยละ 3.10 เกษตรกรได้รับข่าวสารเรื่องโรคคอบวมจากช่องทางต่างๆ เช่น เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ ผู้ใหญ่บ้านและอาสา

ปศุสัตว์ในพื้นที่คิดเป็นร้อยละ 98.10 และเกษตรกรที่มีกระบือได้รับการฉีดวัคซีนทุกตัวประจำปี (รอบปี 2560) จำนวน 316 รายคิดเป็นร้อยละ 75.24 รายละเอียดตามตารางที่ 1 และตารางที่ 2

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรที่ตอบแบบสอบถาม

จังหวัด	**จำนวน (ราย)**			
	เพศชาย	**เพศหญิง**	**รวม**	**ร้อยละ**
ร้อยเอ็ด	72	14	86	20.48
สกลนคร	54	14	68	16.19
นครพนม	38	17	55	13.10
มหาสารคาม	44	10	54	12.86
กาฬสินธุ์	28	9	37	8.81
อุดรธานี	23	14	37	8.81
ขอนแก่น	18	5	23	5.48
มุกดาหาร	17	5	22	5.24
เลย	11	2	13	3.10
หนองคาย	10	0	10	2.38
บึงกาฬ	8	1	9	2.14
หนองบัวลำภู	2	4	6	1.43
รวม	**325**	**95**	**420**	**100.00**

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของปัจจัยส่วนบุคคลของเกษตรกรที่ตอบแบบสอบถาม (n=420)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
วิธีการเลี้ยง		
เลี้ยงปล่อยพื้นที่สาธารณะ	109	25.95
เลี้ยงปล่อยในพื้นที่ตนเอง	235	55.95
เลี้ยงปล่อยในพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ตนเอง	11	2.62
ขังคอกหาหญ้าให้กิน	65	15.48
วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงกระบือ		
เป็นอาชีพหลัก	25	5.95
เป็นอาชีพเสริม	236	56.19
ขุนขายเป็นกระบือเนื้อ	20	4.76
เลี้ยงเพื่อประกวด	7	1.67
เป็นอาชีพหลักและใช้แรงงาน	13	3.10
เป็นอาชีพหลักและขุนขายเป็นกระบือเนื้อ	100	23.81
เป็นอาชีพเสริมและใช้แรงงาน	7	1.67
เป็นอาชีพเสริมและขุนขายเป็นกระบือเนื้อ	12	2.86
ประวัติการเกิดโรคคอบวมในช่วงปี พ.ศ. 2557 - 2559		
เคยเกิดโรค	13	3.10
ไม่เคยเกิดโรค	407	96.90
การได้รับข่าวสารเรื่องโรคคอบวม		
เคยได้รับข่าวสาร	412	98.10
ไม่เคยได้รับข่าวสาร	8	1.90
ประวัติการฉีดวัคซีนโรคคอบวมแก่กระบือ		
ฉีดวัคซีนทุกตัว	316	75.24
ฉีดวัคซีนบางตัว	86	20.48
ไม่ทราบข้อมูล	8	1.90
ไม่เคยฉีดวัคซีน	10	2.38

ระดับความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย(โรคคอบวม)

จากการศึกษาพบว่า ค่าคะแนนระดับความรู้เรื่องโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมียของเกษตรกรเกือบครึ่งอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือระดับดีและระดับต่ำตามลำดับ (ร้อยละ 48.57 37.62 และ 13.81) โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย (mean±SD) เท่ากับ 6.52±2.37 ค่าคะแนนทัศนคติต่อการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมียส่วนมากมีค่าในเชิงบวก และระดับกลาง (ร้อยละ 69.05 และ 30.95) โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 21.66±2.40 และสามในสี่ของเกษตรกรมีวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคอยู่ระดับที่ดี รองลงมาคือระดับปานกลาง (ร้อยละ 75.10 และ 26.90) โดยมีคะแนนเฉลี่ย 18.15±2.66 ไม่พบเกษตรกรที่ได้ค่าคะแนนวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคในระดับไม่น่าพอใจ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจำแนกระดับความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย (โรคคอบวม) (n=420)

การศึกษา	คะแนนเฉลี่ย±SD	ระดับ	จำนวน	ร้อยละ
ความรู้	6.52±2.37	ดี	158	37.62
		ปานกลาง	204	48.57
		ต่ำ	58	13.81
ทัศนคติ	21.66±2.40	บวก	290	69.05
		กลาง	130	30.95
		ลบ	0	0
วิธีปฏิบัติ	18.15±2.66	ดี	307	73.1
		ปานกลาง	113	26.9
		ไม่น่าพอใจ	0	0

เปรียบเทียบระดับความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย (โรคคอบวม)จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบระดับความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย (โรคคอบวม) จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลใช้วิธีการวิเคราะห์แบบ univariate ANOVA และ Duncan Multiple Comparison test พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อค่าคะแนนความรู้ ทัศนคติ และวิธีปฏิบัติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) ได้แก่ เพศของเกษตรกร เกษตรกรเพศชายมีคะแนนเฉลี่ยในวิธีการปฏิบัติ 18.29 เพศหญิง 17.66 จากข้อมูลพบว่าเพศชายมีคะแนนวิธีปฏิบัติดีกว่าเพศหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ประวัติการเกิดโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย เกษตรกรที่ไม่มีกระบือป่วยเป็นโรคมีคะแนนเฉลี่ยในวิธีการปฏิบัติ 18.22 เกษตรกรที่มีกระบือป่วยเป็นโรค 15.92 จากข้อมูลพบว่าเกษตรกรที่ไม่มีกระบือป่วยเป็นโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมียมีคะแนนวิธีปฏิบัติดีกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การได้รับข่าวสารโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย เกษตรกรที่ได้รับข่าวสารสม่ำเสมอมีคะแนนเฉลี่ยความรู้และวิธี

ปฏิบัติ 6.57 และ 18.23 แต่เกษตรกรที่ไม่เคยได้รับความรู้มีคะแนนเฉลี่ยความรู้และวิธีปฏิบัติ 4.25 และ 13.75 จากข้อมูลพบว่าเกษตรกรที่ได้รับข่าวสารโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมียสม่ำเสมอมีความรู้และวิธีปฏิบัติดีกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การทำวัคซีนป้องกันโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย เกษตรกรที่ทำวัคซีนกระบือมีคะแนนเฉลี่ยความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติ 6.73 21.82 และ18.15 ตามลำดับ แต่เกษตรกรที่ไม่เคยทำวัคซีนกระบือมีคะแนนเฉลี่ยความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติ 2.50 19.30 และ14.10 ตามลำดับ จากข้อมูลพบว่าเกษตรกรที่ทำวัคซีนโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมียในกระบือมีความรู้ ทัศนคติและมีวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคดีกว่าเกษตรกรที่ไม่ทำวัคซีนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบระดับความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย (โรคคอบวม) จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล (n=420)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ความรู้	ทัศนคติ	วิธีปฏิบัติ
เพศ				
ชาย	325	6.61 ± 2.27	21.73 ± 2.48	18.29 ± 2.61^{a}
หญิง	95	6.22 ± 2.66	21.43 ± 2.10	17.66 ± 2.77^{b}
ประวัติการเกิดโรคคอบวม				
เคย	13	7.31 ± 0.63	21.77 ± 1.09	15.92 ± 1.38^{a}
ไม่เคย	407	6.90 ± 2.39	21.66 ± 2.43	18.22 ± 2.66^{b}
ได้รับข่าวสารโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย				
เคย	412	6.57 ± 2.33^{a}	21.68 ± 2.40	18.23 ± 2.61^{a}
ไม่เคย	8	4.25 ± 3.10^{b}	20.50 ± 2.07	13.75 ± 1.03^{b}
ประวัติการทำวัคซีนโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย				
ทำวัคซีนทุกตัว	316	6.73 ± 2.15^{bc}	21.82 ± 2.42^{b}	18.15 ± 2.63^{c}
ทำวัคซีนบางตัว	86	6.09 ± 2.74^{b}	21.24 ± 2.26^{b}	18.78 ± 2.43^{c}
ไม่ทราบ	8	7.88 ± 2.17^{c}	22.88 ± 2.16^{b}	16.25 ± 1.83^{b}
ไม่เคยทำวัคซีน	10	2.50 ± 1.09^{a}	19.30 ± 0.95^{a}	14.10 ± 1.66^{a}

ตัวอักษร^{abc}ที่ต่างกันในคอลัมน์เดียวกันของปัจจัยเดียวกันหมายถึงมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P<0.05$)

การศึกษาความสัมพันธ์ของความรู้ ทัศนคติ และวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย (โรคคอบวม) กับปัจจัยส่วนบุคคลใช้วิธี Spearman’s Rank Correlation Coefficient Analysis เนื่องจากค่าอายุเกษตรกร จำนวนกระบือที่เลี้ยง และค่าประสบการณ์ในการเลี้ยงกระบือมีการกระจายตัวไม่เป็นแบบปกติ ผลการวิเคราะห์ พบว่า ค่าคะแนนทัศนคติมีความสัมพันธ์กับจำนวนกระบือที่เลี้ยง และค่าคะแนนวิธีปฏิบัติมีความสัมพันธ์กับอายุของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญ ($p<0.05$)

ตามตารางที่ 5 กล่าวคือเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือจำนวนมากจะมีทัศนคติที่ดีต่อการป้องกันโรคด้วย และยิ่งเกษตรกรมีอายุมากขึ้นจะยิ่งมีวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคดีขึ้นด้วย

ตารางที่ 5 ตารางแสดงค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์แบบ Spearman's ระหว่างความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย (โรคคอบวม) กับปัจจัยส่วนบุคคล

ค่าคะแนน	อายุเกษตรกร	จำนวนกระบือ	ประสบการณ์
ความรู้	0.02	0.01	-0.37
ทัศนคติ	-0.04	0.14*	0.05
วิธีปฏิบัติในการป้องกันควบคุมโรค	0.13*	-0.07	-0.06

*p<0.05

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย (โรคคอบวม) ของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย (โรคคอบวม) ด้วยวิธี Pearson correlation coefficient analysis พบว่า ความรู้เรื่องโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เป็นความสัมพันธ์ในระดับต่ำถึงปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ตามตารางที่ 6 กล่าวคือเกษตรกรที่มีความรู้เรื่องโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมียในระดับดีจะมีทัศนคติที่ดีและมีวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคที่ดีด้วย

ตารางที่ 6 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย (โรคคอบวม) (n=420)

	ความรู้	ทัศนคติ	วิธีการปฏิบัติ
ความรู้	1.00		
ทัศนคติ	0.42*	1.00	
วิธีการปฏิบัติ	0.24*	0.39*	1.00

*p<0.01

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย (โรคคอบวม) ของเกษตรกรในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับโรคเฮโมรายิกเซฟตีซีเมียในระดับปานกลาง ในขณะที่ทัศนคติและวิธีการปฏิบัติเพื่อป้องกันและควบคุมโรคเป็นเชิงบวกและอยู่ในระดับดี การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของเกษตรกรที่มีผลต่อความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย (โรคคอบวม) ของเกษตรกรพบว่า เกษตรกรเพศชายมีวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคที่ดีกว่า เกษตรกรที่ได้รับข่าวสารเรื่องโรคจะมีความรู้และวิธีปฏิบัติที่ดีกว่า จากประวัติการเกิดโรคในกระบือของเกษตรกรพบว่าหากเกษตรกรที่มีวิธีการป้องกันโรคที่ดีสัตว์จะไม่เป็นโรค สอดคล้องกับการทำวัคซีนป้องกันโรคใน

กระบือที่พบว่าเกษตรกรที่ไม่ฉีดวัคซีนกระบือเนื่องมีความรู้ในระดับต่ำ และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย พบว่าความรู้เรื่องโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมีย ทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควาบคุมโรคมีความสัมพันธ์เป็นไปในทางบวกหรือในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือเกษตรกรที่มีความรู้เรื่องโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมียในระดับดีจะมีทัศนคติที่ดีและมีวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคที่ดีด้วย ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้เกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนจำนวนสองในสามมีความรู้เรื่องโรคเฮโมรายิกเซฟติซีเมียในระดับปานกลางถึงต่ำ

ข้อเสนอแนะสำหรับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่การปรับกลยุทธ์ในการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องโรคแก่เกษตรกรให้บ่อยครั้งและสม่ำเสมอยิ่งขึ้น โดยอาจใช้วิธีประชาสัมพันธ์ที่หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน การประชุมกลุ่มย่อยให้ความรู้ก่อนการฉีดวัคซีนให้กระบือแก่เกษตรกร เมื่อเกษตรกรมีความรู้เพิ่มขึ้นจะส่งผลให้มีทัศนคติและวิธีปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมโรคที่ดี และให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการป้องกันและควบคุมโรคกรณีเกิดโรคเพิ่มขึ้นด้วย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ผศ.ดร.เจษฎา มิ่งฉาย คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ผศ.น.สพ. ดร.อรัญ จันทร์ลุน คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ น.สพ.ประกิจ ศรีไสย์ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดนครพนม ที่ให้คำแนะนำและตรวจสอบแบบสอบถาม ผศ.สพ.ญ.ดร. ขวัญเกศ กนิษฐานนท์ คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ให้คำแนะนำและวิเคราะห์ข้อมูล และเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 4 ทุกท่านที่สัมภาษณ์เกษตรกรเป้าหมาย จนทำให้งานศึกษาวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กรมปศุสัตว์. 2559ก. ข้อมูล/สถิติ/รายงาน, รายงานรายชื่อเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือและกระบือ (ตามสิทธิ์ผู้ใช้งาน) ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. ข้อมูล ณ วันที่ 18 ธันวาคม 2559.

กรมปศุสัตว์. 2559ข. ระบบสารสนเทศเพื่อการเฝ้าระวังโรคระบาดสัตว์ สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์. ข้อมูล ณ วันที่ 18 ธันวาคม 2559.

พัชรี ทองคำคูณ, เนตรชนก จิวากานนท์, เสกสิทธิ์ สิงห์แจ่ม และวัฒนศักดิ์ จำละคร. 2558. ลักษณะทางพันธุกรรมและความไวต่อยาต้านจุลชีพของเชื้อก่อโรคเฮโมรายิกเซปทิซีเมียที่ระบาดในปี พ.ศ. 2557, วารสารสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ (Thai-NIAH eJournal): ISSN 1905-5048, http://niah.dld.go.th, Volume 10 Number 1 (May-Aug 2015): 11 - 25

Worarach, A., Promto, G. and Pathanasophon, P. 2014. Molecular characterization of Pasteurella multocida isolates that cause haemorrhagic septicaemia in Thailand using pulsed-field gel electrophoresis. Thai J. Vet. Med. 44(1): 23-29.

World Organization for Animal Health (OIE). 2013. HAEMORRHAGIC SEPTICAEMIA Aetiology Epidemiology Diagnosis Prevention and Control References. Available source : http://www.oie.int/fileadmin/Home/eng/Animal_Health_in_the_World/docs/pdf/Disease_cards/HAEMORRHAGIC_SEPTICEMIA.pdf, February 18, 2017.